

Nye familier og deres rejsevaner

Center for Regional - og Turismeforskning
april 2006

Nye familier - Sammendrag

Indledningsvis præsenteres et kort sammendrag af rapportens konklusioner i letlæselige punkter. Rapporten gennemgår fem temaer: rejsehypighed, transport, markedsføring, planlægning samt krav til ferie opholdet. Metoden er vedlagt som bilag 1 i slutningen af rapporten.

Enlige forsørgere

- Enlige forsørgere kommer af sted mindst én gang om året og en del er heldige at have familie, der giver en rejse
- Når enlige forsørgere selv skal betale er det pengepungen, der styrer antal ferier, længde og destination (det rette tilbud, på det rette tidspunkt, til den rette pris)
- Dem som har bil foretrækker køre-selv ferier, hvis destinationen er i Danmark eller tæt på Danmarks grænser
- Enlige forsørgere foretrækker fly hvis de skal udenlands og tager højde for komfort, selvom de ved der er penge at spare ved at tage f.eks. bussen
- Enlige forsørgere vil som udgangspunkt ikke peges ud som værende enlige forsørgere i markeds kommunikationen, dog ville fordelagtige priser og tilbud til f.eks. en voksen og to børn bydes velkommen
- På ferien skal der være noget for den voksne og noget for børnene, og aktiviteterne må gerne peges ud i markedsføringen
- Enlige forsørgere koordinerer ferier med deres ekspartner
- Når enlige forsørgere rejser af sted alene med børnene, har børnene ikke den store indflydelse på planlægningen af ferien, men der tages højde for ønsker
- Enlige forsørgere tager som udgangspunkt ikke deres børn med et sted, hvor de ikke selv føler sig trygge
- Mange forældre venter med at tage børnene med på en længere rejse, hvis de er små - der bliver taget højde for alder
- Enlige forældre planlægger som oftest en ferie efter skolekalenderen, hvis børnene har den alder
- Enlige forsørgere ynder at have en rejsefælle med eller at have nogen at besøge
- Når enlige forsørgere har voksne rejsefæller bliver beslutninger ofte taget i fællesskab
- Enlige forsørgere er gode til komme udenom 2 voksne 2 børn problematikken ved at tage en voksen rejsefælle med.
- Enlige forsørgere forventer særbehandling, hvis de betaler for det og stiller omvendt få krav hvis de ved at det er en discount vare
- Produktet skal stå mål med prisen

Bedsteforældre

- Bedsteforældre ynder at lave noget sammen med børnebørnene, og tager på ferie med dem
- Bedsteforældre har et afslappet forhold til børnebørnene, og føler ikke at det er nødvendigt at aktivere dem hele tiden
- Bedsteforældre prøver på at lave noget sammen med børnebørnene, som forældrene ikke har tid til eller gider
- Bedsteforældre er mere tilbøjelige til at bruge papirmateriale i forbindelse med informationssøgning dvs. aviser, bøger fra biblioteket osv.
- Bedsteforældre har tid til at planlægge i god tid

Indledning

Center for Regional- og Turismeforskning har fået i opdrag af Visit Denmark at belyse forskellige aspekter omkring `nye familiers` rejsevaner her i Danmark. Ved `nye familier` menes der enlige forsørgere, der rejser sammen med deres børn, samt bedsteforældre og børnebørn. Kriterierne og rammerne for opgaven var på forhånd defineret af Visit Denmark, som havde besluttet sig for at nye familiers rejsevaner skulle undersøges og dokumenteres, og 24 personer blev interviewet til dette formål. Interviewene bestod af et enkelt fokusgruppeinterview med syv deltagere og af 17 dybde interviews, hvoraf 15 foregik hjemme hos respondenterne.

Rapporten skal opfattes som en selvstændig undersøgelse om dette specifikke emne felt, men kan også i sidste ende forholdes til rapporten omkring familieferie (kernefamilier) samt sammenlignes med materialet fra Sverige og Norge (der er også gennemført interviews med enlige forsørgere i disse to lande). Forskelle og lighedspunkter vil blive tydelige, og Visit Denmark får et kvalificeret grundlag at bygge videre på.

Selve interviewene blev gennemført efter en spørgeramme og der blev fokuseret på beslutningsprocesser omkring valg af destination, rejseadfærd, behov samt meninger om de tilgængelige rejsetilbud og pakker og på markeds kommunikationen omkring disse. Med andre ord skulle disse interviews afdække de tanker og forestillinger nye familier gør sig når de rejser på ferie. Spørgsmålet er derfor om der faktisk er forskelle på nye familiers rejsevaner i forhold til de overvejelser resten af befolkningen i Danmark gør sig. Undersøgelsen har derfor ikke til formål at bekræfte forestillinger (eller fordomme) om nye familiers rejsevaner, men i stedet at undersøge om det nu faktisk forholder sig sådan at der er markante forskelle. Er der f.eks. grundlag for at skræddersy markeds kommunikationen til enlige forsørgere og ville de påskønne det, eller er den nuværende markeds kommunikation tilstrækkelig? Rejser de slet ikke pga. manglende dobbelt indkomst eller er der alligevel plads til ferier? Det er netop disse spørgsmål som undersøgelsen kommer ind på.

Rapporten er struktureret således at den er delt op efter fem udvalgte temaer, som bliver diskuteret i dybden. Disse temaer er rejsehyppighed, transportformer, markedsføring, krav til rejsen samt planlægning af rejsen. Diskussionen baseres på respondenternes udsagn, hvor svarene fra de enlige forsørgere bliver sammenholdt og diskuteret. I konklusionen bliver nye familiers rejsevaner og karakteristikker opsummeret, og der bliver diskuteret og om der er grundlag for at lave en særlig indsats i forbindelse med nye familier. Metoden og fremgangsmåden mht. interviewene indgår ikke som en del af hovedrapporten, men figurerer som bilag 1.

Enlige forsørgere

Man kan spørge sig selv, hvorfor det er vigtigt at belyse nye familiers rejsevaner. Betyder det ikke bare, at der ikke er en dobbelt indkomst og at rejserne (hyppighed, destination, længde) bliver tilrettet derefter, og at denne gruppe derfor ikke er så interessant som andre grupper af befolkningen, i hvert fald hvad købekraft angår? Som svar på det spørgsmål skal det pointeres at familiestrukturen og arbejdsmarkedet i Danmark har ændret sig væsentligt de sidste 30 år - der er langt flere kvinder i arbejde med en god, selvstændig økonomi, og det er ikke længere tabu at være skilt eller at være enlig forsørger i Danmark. Pga. af ændringer i arbejdsmarkedet og familiemønstret, har købekraften også ændret sig. Det kan ikke påvises at købekraften er steget kraftigt, men den fordeler sig lidt mere ligeligt end hidtil. Det kan også være at der er behov, som også har ændret sig.

Omvendt har udbuddet af rejseprodukter og ydelser også ændret sig meget i tidens løb, lavpris flyselskaber er kommet på markedet og computer teknologi herunder internettet, har revolutioneret den måde folk booker deres rejse på. Adgangen til destinationer i og uden for Europa er blevet særdeles god set fra et dansk synspunkt, og danskerne er blevet et meget rejsende folkefærd. En rejse til Thailand, USA eller Indien er ikke længere ren ønsketænkning, men er en mulighed inden for rækkevidde for en del danskere. Derudover er det blevet almindeligt for unge mennesker at rejse rundt i verden enten før eller efter studie-tiden, men spørgsmålet er om denne hyppige rejseadfærd gælder for alle befolkningsgrupper, såsom enlige forsørgere. Det er det, de næste afsnit vil fokusere på, og som det første tema bliver rejsehyppighed diskuteret.

Rejsehyppighed

Som antydnet øverst ovenfor kunne man måske forestille sig, at enlige forsørgere har svært ved at komme af sted på ferie sammen med deres børn pga. af den manglende dobbeltindkomst. Dog er det slet ikke det mønster, der tegner sig for de fleste af respondenterne, men der er alligevel en del faktorer, der påvirker rejsehyppigheden.

En faktor, der påvirker nye familiers rejsehyppighed er pris. Alle respondenterne forklarede at det var pengepungen (hvis de selv skulle betale), der styrede antal ferier (type af ferie, destination, varighed mv.). De ferietyper der blev valgt, var som oftest en billig ferieform såsom camping eller sommerhus, hvor udgiften blev delt mellem flere parter (venner, familie mv.).

Følgende citat opsummerer rejsehyppighed for enlige forsørgere ganske godt:

"Sådan rent decideret ferie, hvor man betaler for et eller andet - et hus - så er det én gang eller én til to gange om året. Men hvis det er en weekend tur, hvor man tager ud og fisker eller sejler i en båd, så er det en gang om måneden eller sådan noget. I sommerferien er det så lidt oftere - nu har jeg kun min søn hver anden weekend, så det er baseret på hvornår jeg har ham og hvad der foregår på det tidspunkt.

Hvis der er et eller andet teaterstykke herinde i København for børn i den aldersgruppe, så tager jeg gerne til det. Eller hvis det er længe siden vi har lavet et eller andet, så tager vi i Tivoli. Men det er meget impulsivt. Det er kun sommerferier og juleferie, der bliver til en planlagt ferie."

I forbindelse med rejsehyppighed skelner denne deltager mellem planlagt ferie, hvor man `betaler for noget` såsom et hus i modsætning til impulsive weekendture, hvor der ikke skal planlægges meget. Han tager således på planlagt ferie en til to gange om året.

En anden faktor, som også er vigtig i forhold til nye familiers rejsehyppighed, er familie eller bekendte, det sted de skal hen. De fleste adspurgte besøgte deres familie og venner op til flere gange om året og yndede også at holde ferie sammen med dem - som oftest i sommerhus. At kunne dele udgifterne eller slippe for dem helt (gode venner eller hjælpsomme bedsteforældre) var et hit. En af deltagerne forklarer således hvor mange gange hun kom af sted i løbet af året: *"Jamen sidste år var jeg på Djursland 4-5 gange og vi var i Nordjylland en 3-4 gange, så det bliver til noget."* Disse weekendture var ret hyppige for hende, dog kom hun kun på en længere ferie én gang om året.

At have en rejsefælle med på turen - specielt hvis det drejede sig om en rejse til udlandet - var også meget udbredt blandt de adspurgte og i et par enkelte tilfælde, ville de slet ikke tage af sted til udlandet uden at have en rejsefælle. En respondent var f.eks. meget tydelig i sit svar: *"Nej, for jeg tager ikke på charter alene... det kunne jeg ikke finde på"*. I den forstand kan det siges at rejsehyppighed til udlandet kan påvirkes af tilstedeværelse af en rejsefælle eller mangel på samme. I samme stil kan det siges at rejsehyppighed til andre steder i Danmark i høj grad påvirkes af tilstedeværelsen af familie eller venner. Så det er ikke kun prisen, der bestemmer rejsehyppighed, men også selskab til den voksne enlige forsørger, det betyder en del.

En anden faktor, der også bestemmer rejsehyppighed, er børnenes alder. Forældre med spød- eller småbørn tænker meget over om deres børn kan klare en længere tur og venter med at tage dem med til udlandet til de er parate. En deltager forklarer således:

"Han er kommet i den aldersgruppe, hvor jeg føler at jeg kan have ham med, alene. Vi behøver ikke at være to hele tiden, så det er nemmere, det hjælper lidt på det, han er lidt mere ansvarlig. Så kan han bedre klare sig selv, og til de ventetider, der er i lufthavnen."

Forældre med børn i skolealderen tager som oftest af sted i de traditionelle skoleferier, så i den forstand påvirkes rejsehyppigheden også, og det er som regel i skolesommerferien at ferien bliver afholdt. Hvis børnene dog aldrig er syge, kan de godt blive hevet ud af skolen i forbindelse med en spontan rejse.

"(Eksmanden) synes ikke at jeg skulle tage dem med til Lalandia her, men de er aldrig syge vores børn, så de har

meget lidt forsømmelse i skolen, så jeg hiver dem ud tre dage her."

Rejsehyppighed bliver også påvirket af den enlige forsørgers jobsituation. En af deltagerne fik således støtte til at komme på ferie på Sjællands Odde og i 2-3 andre tilfælde havde moderen eller faderen et job, hvor det ikke var muligt at afholde ferie på de gængse tidspunkter.

Som udgangspunkt kommer de alle sammen af sted på ferie af mindst én uges varighed mindst én gang om året. Denne ferie ligger som regel om sommeren, hvad enten ferien afholdes i Danmark eller udlandet. Dette er minimum og i de fleste tilfælde (selv om deltagerne har påpeget at det var atypisk) er de kommet af sted to gange på en længere ferie som fx sommer og skiferie og på weekend tur 2-3 gange. I de fleste tilfælde hvor respondenterne havde været af sted flere gange, var det enten fordi et familiemedlem havde betalt for rejsen eller fordi de kun skulle betale for flybilletten men ikke hotel. Der var således flere, der havde familie eller bekendte i udlandet som de kunne bo hos. En enkelt havde planlagt en tur til Indien og påpegede at flybilletten var dyr, men alligevel rimelig målt i forhold til distancen, og at leveomkostningerne var lave, og at det var derfor det kunne lade sig gøre.

Det kan derfor siges at enlige forsørgeres rejsehyppighed ikke kun påvirkes af prisen, selv om det er den afgørende faktor, hvis de selv skal betale. Enlige forsørgere kan lide at have rejsefæller og tager højde for børnenes alder samt skoleferie. Derudover kan de være heldige at have en gavmild familie, der giver en tur i sommerhus eller i udlandet, så rejsehyppigheden er ganske god, hvad man måske ikke kunne forvente. Det skal også siges at enlige forsørgere også rejser af sted uden børnene, enten helt alene eller sammen med en rejsefælle. Det kan lade sig gøre fordi ekspartneren eller bedsteforældrene tager hånd om børnene i mellem tiden.

Til sidst men ikke mindst er det værd at nævne at børnene i nogle tilfælde er mere rejsevante end forældrene. Enten bor ekspartneren et andet sted i Danmark, eller også bor ekspartneren i udlandet, hvilket var tilfældet i ca. 3-4 tilfælde. Børnene får en tur til Tyskland, England eller U.S.A. mv. en gang om året for at besøge faderen eller moderen og det er der en del ressourcer, der bruges på.

Transportformer

Når nye familier skal på ferie, hvordan transporterer de sig så til destinationen? Hvis prisen er den afgørende faktor mht. rejsehyppighed kunne man så ikke forestille sig at selve transportformen også er den billigst tænkelige form? Hvilke faktorer har indflydelse på transportformen og hvorfor vælger nye familier som de gør? Det er blandt andet det som dette afsnit vil undersøge i dybden. For at undersøge dette nærmere, er det også nødvendigt kort at opsummere hvor disse nye familier tager hen.

En hel del af de nye familier - specielt dem med små børn - havde prøvet diverse sommerparker og forlystelsescentre rundt

omkring i Danmark. Af 'sommerparker' eller forlystelsescentre blev der nævnt Lalandia, Bonbonland, Legoland, Jesperhus, Tivoli samt Joboland. Derudover var campingferie, leje af hytter samt leje af sommerhuse også meget udbredt. Camping, leje af hytter og sommerhuse på Jylland, Sjælland og Bornholm var meget udbredt.

Af destinationer i udlandet kan følgende nævnes: Paris, Eurodisney, Sydfrankrig, USA, Canada, Indien, Sverige, Tyrkiet, Grand Canaria, La Santa Sport på Lanzarote, Mallorca, Kreta, Rhodos, Brasilien, Kina, Italien, Tyskland, Holland, Barcelona (fodbold tur) samt Thailand.

Mht. til nogle destinationer i udlandet giver transportformen næsten sig selv som f.eks. Brasilien, Kina, Thailand, U.S.A, og Indien. Det er med fly. Men hvad med de andre destinationer i Danmark og resten af Europa og hvad er begrundelsen for at bruge det ene frem for det andet?

Når turen går til et sted i Danmark eller tæt på grænsen til Danmark er køre-selv ferier populære. Det gælder både ferier af længere varighed samt weekendture. Dem der har bil, foretrækker at køre frem for at tage bus eller tog og ca. halvdelen af respondenterne havde egen bil. Begrundelsen for at tage bilen til steder i Danmark i stedet for bus eller tog hænger meget sammen med komfort og med friheden, der følger med at have egen bil. Det er nemmere at få adgang til de forskellige attraktioner rundt omkring i landet og til sidst men ikke mindst virker bilen som en billig transportform, hvor man kun skal betale for benzin samt bro- eller færgeoverfart.

"Det virker billigt at tage bilen til Jylland. Det er det jo ikke bagefter."

De respondenter der ikke selv havde bil, var gode til at låne af venner eller familie. Dem som ikke kunne låne sig til en bil anvendte offentlig transport. Men dette mønster er kun gældende for ture i Danmark og steder tæt på den danske grænse. Lige så snart rejsen går lidt længere væk til diverse udenlandske destinationer er fly den foretrukne transport form. Når det gælder europæiske destinationer, så har tanken strejft dem at de kunne tage en bus til fx Paris, men gyser ved tanken om at rejse i bus i 24 timer eller mere sammen med børnene.

"Ja, til Holland kører vi selv og hvis det er sommerhusferie kører vi også selv. Ellers så flyver jeg. Jeg gider ikke en bustur, hvis jeg kan blive fri. Så skal jeg virkelig være i pengenød.[...] En bus der er det bare (grin) der skal være en høvding der siger at vi står op der og der og vi laver det. Det har jeg prøvet for et par år siden sammen med min datter - sportsferie - og det gik også fint, men jeg gad simpelt hen ikke alene med tre børn - det gjorde jeg bare ikke."

Rejsetid og komfort er derfor noget enlige forsørgere er meget optaget af. Som ovenstående respondent kommenterer, hun skulle virkelig være i pengenød for at tage bussen. For enlige forsørgere kan det være svært nok at tage på ferie alene med sit ene barn, men at skulle tage to eller tre børn

med i en bus på en længere tur kan virke overvældende. Det er derfor ikke kun et spørgsmål om børnene kan klare turen, men også om forælderen kan. Specielt små børn har svært ved at sidde stille og skal som oftest underholdes - dvs. det er et spørgsmål om koncentration. Så selv om der umiddelbart er penge at spare mht. udlandsrejser i bus, er det ikke ofte noget, der bliver overvejet seriøst. Man kunne måske forestille sig at unge mennesker uden børn ville benytte sig af bussen til andre steder i Europa mere end familier og enlige forsørgere. Men det er jo også blevet billigere at flyve og udbuddet af pakkerejser og lavprisselskaber er enormt. Det er ikke altid længere tilfældet, at der er noget at spare ved at tage toget til et sted i Europa frem for fly og så er der jo rejsetiden igen:

"Ved udlandsrejser foretrækker jeg fly, fordi transporttid er spildtid, så jo hurtigere du kan komme frem til destinationen jo bedre."

Udover rejsetid og komfort er der en anden faktor som spiller ind når de skal på ferie i udlandet og det er følelsen af luksus. Det føles stadigvæk som en luksus at kunne flyve til en destination frem for at tage bussen, toget eller bilen.

"Så vi ville ikke rejse flere gange om året men i stedet lave lidt mere luksus på ferierne."

Nye familier er gode til at tage flyet når de skal til udenlandske destinationer og føler at pengene er godt givet ud i betragtning af hvad de får for de penge. Det er således ikke en korrekt antagelse at nye familier altid vælger de billigste transportformer, når de skal på ferie fordi komfort og rejsetid er markante faktorer, der har indflydelse på valg af transportform. Når de endelig får råd til at rejse til udlandet må ferien gerne være præget af en smule luksus og det er simpelthen for kompliceret og stressende at tage bussen til f.eks. Paris. Derimod er bilen en yndet transportform til destinationer i Danmark, da det giver en frihed og komfort til at planlægge ferien efter eget ønske og tempo. Bilen er lige så hurtig eller hurtigere end at tage bussen og toget og den økonomiske gevinst kan være god.

Markedskommunikationen

Udbuddet af produkter på feriemarkedet er stort og det ofte nemt at se i reklamerne, hvem udbyderen henvender sig til. Der er ferieprodukter målrettet par, familier og unge mennesker. Men hvad med enlige forsørgere? Skal produkter og markedskommunikationen målrettes enlige forsørgere og hvad synes enlige forsørgere egentlig om de tilgængelige tilbud og den tilhørende markedsføring? Da det nu er tydeligt at enlige forsørgere kan lide at have rejsefæller eller selskab på rejsen, ville det så ikke være en god idé at gøre mere ud af det? Det er det, det næste afsnit vil fokusere på.

Med hensyn til selve markedsføringen og de tilhørende billeder og budskaber var de fleste enige om at markedsføringen ikke skulle målrettes deres målgruppe på en meget direkte måde. Faktisk kom der i blandt nogle stærke svar:

"Nej, altså, jeg har ikke behov for at nogen tænker på mig som værende enlig mor, jeg har ikke noget behov for at gå med skilt, hvor der står enlig mor. Jeg er typen der... hvis der er noget jeg gerne vil så... er det en dyr rejse så sparer jeg op i god tid eller så tager man de ting der er i nærmiljøet i et års tid."

"Nej, det synes jeg faktisk ikke. Jeg synes, at det er fint at det er målrettet at man kan tage på ferie plus/minus børneferie, plus/minus kæresteferie - at man kan vælge hvad man vil have. [...] Men jeg har ikke behov for at det skulle være... øh jo - så skulle det være en pendant til en ung singleferie - men det lugter jo lidt af at det er kontaktagtigt. Så mødes de enlige mødre og de enlige fædre med deres børn - vi er i samme båd - så jo det kunne jo godt være at det var en god idé men...[...]det er ikke noget jeg har behov for. Jeg synes ikke at det er svært at komme i kontakt med folk hverken de er med eller uden børn, med eller uden kone."

Noget som blev meget tydeligt i løbet af interviewene var at nye familier helst ikke vil anses som værende uden for normen - de vil i særdeleshed ikke udstilles i markedsføringen som værende noget specielt eller som en gruppe, der har særlige behov. Så markedsføringen skulle ikke udtrykke at ferieopholdet var en skjult 'dating service'. Nogle respondenter svarede lidt mere neutralt og vendte faktisk spørgsmålet på hovedet ved at sige at de stadigvæk opfattede dem selv som en kernefamilie.

"Jeg bliver ikke fornærmet over det (mangel på særtilbud), fordi jeg synes, at vi er en kernefamilie, selvom vi kun er en mor og to børn. Og så tager vi jo mormor med på ferie, når det er."

Dermed sagt var det af stor betydning for de enlige forsørgere at have en rejsefælle eller nogen at snakke med under ferieopholdet - specielt nogen i 'samme situation'. Det er blandt andet derfor at nye familier kan lide at besøge venner eller familie, eller har en rejsefælle med. Det lader også til at det kan være lettere for den enlige forsørger at holde ferie, når der er to voksne tilstede, specielt når børnene er små. På den måde er der to til holde opsyn med børnene og den enlige forsørger har det lettere ved at tage ½ time til sig selv.

"Det er lidt svært fordi... jeg tror når man er enlig forsørger så prøver an tit at finde nogle feriemetoder, hvor man er sammen med andre... at det er for kedeligt at være af sted alene - en voksen sammen med nogle børn. Det har jeg også hørt fra andre - at det typisk er derfor man tit tager hen og besøger nogen, fordi det er for kedeligt for mig. At man er afhængig af at der tilfældigvis er nogen andre man kan snakke med. Det gider jeg simpelt hen ikke. Jeg skal være sikker på at der er nogen jeg kan snakke med."

Så der er som sagt stor forståelse for behovet for selskab under rejsen som nye familier kommer uden om, ved brug af visse 'feriemetoder', som ovenstående deltager forklarer. Men

der var alligevel nogle punkter, hvor respondenterne følte at markedsføringen kunne forbedres. Det var meget vigtigt for de enlige forsørgere, at der var noget for børnene under rejseopholdet, og at det blev kommunikeret ud i selve markedsføringen.

"Jeg synes ikke at der er så meget aktivitetsbaseret i medierne. [...] Det er vigtigt fordi jeg har en lille gut og jeg skal sgu' have noget at lave. Jeg kan ikke sende ham ud til stranden for at blive rodet i håret som de der Tjæreborg reklamer - det kan jeg ikke få en hel uge til at gå med. Det er fint nok, at han kommer hjem om aftenen og er rodet i håret, men han skal også have været aktiveret. Jeg kan sagtens tage ham ned til svømmehalen den ene dag og tage ham ud at spille golf den anden dag, men der skal mere indhold i. Det kunne være godt med aktiviteter for børn, arrangementer for børn."

"Jeg synes det er målrettet min målgruppe. Når jeg ser de der kataloger, så synes jeg at det er for familier med børn - jeg er en familie med børn. De fylder meget i de der kataloger, der er meget mere børnevenlige kataloger - meget mere end der var for ti år siden."

Den ene respondent vil have at markedsføringen skal blive mere aktivitetsbaseret, og den anden synes at katalogerne er gode til at indikere når noget er børnevenligt. Begge har de tilfældes - og ligeledes med de andre respondenter at der skal være noget for børnene på ferien.

Der var et andet punkt som var vigtigt for ca. halvdelen af deltagerne i interviewene, som en slags afleder af diskussionen omkring markedsføringen og billederne og budskaberne. Der var som sagt ikke den store interesse for ændring af markedsføringen mht. de voksnes behov, men for en del deltagere var det irriterende at de fleste chartertilbud var for to voksne og to børn. Hvorfor skulle man betale fuldpris for et lille barn, og hvorfor blev man straffet for at være enlig forsørger? I virkeligheden var det jo dem, der havde behov for tilbuddene og ikke kernefamilierne!

"Det irriterer mig hvis man skal sydpå med en eller anden charter det er at man skal være to voksne for at få halvpris på børnene - det er simpelt hen så diskriminerende.[...] Og netop fordi vi er mange, der rejser alene. Indkomsten er jo ikke dobbelt altså - så på den måde burde man sige... er du alene så er det halvpris for begge børn."

"Jeg synes det er dyrt - han er dyr. Jeg ved godt at han får et sæde for sig selv og det er jo dejligt. Men der er nogen gange jeg tænker at der ikke er ræson i de her priser. Jeg kan blive rigtig vred over at jeg skal betale for overvægt. Så sidder der måske en ved siden af der vejer 130 kilo og jeg vejer 55. [...] Og mit barn vejer 15 kilo. Han fortærer måske lige så meget som mig, men så er der nogle andre ting hvor jeg tænker 'det var dog godt nok', hvor jeg ikke kan se prissammenhængen. Det skide sæde, kan det koste så meget?"

Så klagepunktet var ikke markedsføringen, men mere prisen - at der ikke altid fulgte rabatter med til deres børn, og at

pakketilbud - i særdeleshed charterferier - som oftest giver rabat på to voksne og to børn og ikke én voksen og to børn. Men som én deltager gav udtryk for, anvender nye familier 'feriemetoder' når de skal ud at rejse. Der er endnu en grund til at have en rejsefælle med på rejsen, og det er for at komme uden om den manglende rabat for børn - i sær på charterrejser. Dem som ikke klagede over den manglende rabat mente ikke at man kunne gøre tilbuddene billigere i betragtning af alle de lavprisselskaber der er på markedet, og fordi mange af dem havde en rejsefælle med, som gjorde det muligt at få adgang til rabatterne. Men det alle respondenterne havde tilfælles var at de gerne ville have fat i billige tilbud samt rabatter.

Så der er faktisk en lille uoverensstemmelse. På den ene side var de enlige forsørge ikke glade for at få markedsføringen målrettet deres gruppe således at der blev skiltet med at de var enlige forsørgere, på den anden side blev billige tilbud og rabatter hilst velkommen. Hvis tilbud og markedsføringen i højere grad skal målrettes enlige forsørgere skal det enten gøres meget diskret eller udformes på en måde således at der bliver fokuseret på de ting, forælderen kan lave sammen med sine børn.

Planlægning af ferien

Når nye familier planlægger deres ferier, hvordan gør de det så og hvilke overvejelser følger med? Man kunne forestille sig at der er en masse ting nye familier skal tage højde for som f.eks. at koordinere ferien med ekspartneren og med rejsefællen, som enlige forsørgere ynder at have med. Hvis den enlige forsørger skal af sted alene med børnene er der så specielle kriterier, der gør sig gældende? Har rejsefællen og børnene indflydelse på planlægningen af ferien og valg af destination? Er det sværere for nye familier at planlægge en ferie end for andre grupper? Det er det dette afsnit vil fokusere på og undersøge.

Som det første skal det siges at det lader til at enlige forsørgere planlægger ferien med ekspartneren i den forstand at forældrene aftaler tidspunkter med hinanden, om hvornår den ene eller den anden tager børnene med på ferie. De sidder med kalenderen foran dem og 'deler' børnene. Dette gælder for nye familier, hvor børnene bor med den ene forælder og stadigvæk ser den anden forælder. De fleste respondenter gav ikke udtryk for at det var mere besværligt end som så at dele børnene, men bare var et faktum de skulle forholde sig til. To deltagere kommenterede således:

"Jamen med sommerferien der sidder jeg med min eksmand og med kalenderen foran og deler børnene i de syv uger og mine børn flyver altid med min eksmand til Tyskland og besøger hans bror, dvs. deres onkel."

"Der er lidt forskelligt. Da vi tog til USA var det planlagt med min søster derovre - det blev koordineret med hende, de andre gange er det jo også typisk at jeg ved, hvornår de ikke skal være sammen med deres far og så ved jeg hvilken periode jeg har. Så kigger jeg lidt på den periode og hvad for en økonomi jeg har til rådighed og hvad der er af muligheder."

Børnene har derfor den indflydelse på planlægningen af ferierne og samværet bliver koordineret med ekspartneren. Men når børnene skal ud at rejse med forælderen har de mon så indflydelse på valg af destination og aktiviteter og planlægger forælderen ud fra børnenes ønsker? Det lader til at børns indflydelse i forbindelse med valg af destination og aktiviteter stiger i takt med alderen. Børnene har på ingen måde veto ret - det har forældrene til gengæld, men forældrene er lydhøre over for børnenes ønsker, og forælderen ønsker at der skal være noget for børnene på ferien. Derfor var det også meget almindeligt at respondenterne valgte børnevenlige hoteller i udlandet. Når respondenterne blev spurgt direkte om deres børn havde indflydelse på planlægningen svarede mange af dem som nedenstående deltager gjorde.

"Ikke som sådan. Jo, han har den indflydelse der hedder at han skal få en oplevelse ud af det, men hvad den oplevelse er, det kontrollerer jeg. Han har ikke så meget at skulle have sagt hvad det angår. Så skulle vi til Bonbonland hver eneste gang og det gider jeg ikke. Han skal også opleve noget nyt ikke? Men er vi på en campingplads og valget er at hoppe på en hoppepude eller tage ned og bade så får han lov til at bestemme."

Børnenes alder er som tidligere nævnt også en faktor mht. planlægning. Forælderen tager højde for om børnene kan klare turen og om de selv har tålmodighed til at have børnene med i f.eks. flyveren i 3-6 timer. Ligeledes bliver der planlagt efter tryghed på rejsen og de interviewede konstaterede at de aldrig kunne finde på at tage børnene med et sted, hvor de ikke selv følte sig trygge. Spørgsmål som 'Hvor sikker er jeg f. eks. på at mine børn får det godt og at jeg kan få hjælp hvis jeg får brug for det?' lå de interviewede meget på sinde.

"Det kommer an på hvad jeg vil, hvad jeg skulle rejse med. Det der med at skulle tage alene til Sverige eller Lalandia ville jeg ikke have problemer med. Men skulle jeg rejse udenlands ville jeg nok foretrække at have én med. For hvis man kom ud i nogen situation og stod alene... hvis der skulle tages stilling til et eller andet. Hvis der skete noget, så står man der alene."

Søgen efter tryghed på rejsen er også derfor så mange enlige forsørgere ynder at have en rejsefælle med. Det er simpelt hen nemmere at tage på ferie, når der er to voksne. Det lader også til at nogle destinationer bliver valgt fra pga. en manglende rejsefælle og manglende tryghed. Nogle af respondenterne gjorde det også klart at der var andre vilkår, der gjorde sig gældende, når de rejste af sted uden børnene. Der skulle ikke tages højde for så meget, og forældrene var lidt mere friske på at prøve noget nyt.

For at opsummere kan det derfor siges at enlige forsørgere tager højde for børnene i planlægningen af ferien og at der er visse faktorer, der gør sig gældende såsom deltagerens ekspartner, børnenes alder og ønsker samt tryghed og derfor planlægges længere rejser med større omhu.

Men har voksne rejsefæller indflydelse på planlægning af ferien? Det mønster, der viser sig er at i det øjeblik at familien skal af sted med venner eller bekendte, bliver der truffet fælles beslutninger og ferien bliver planlagt sammen. Når den enlige forsørger planlægger en hygge uge eller en forlænget weekend med familien eller venner, er det også med kalenderen foran dem, og beslutningerne bliver truffet i fællesskab.

"Ja, selvfølgelig. Det er noget vi beslutter i fællesskab, men nu har vi været der så mange gange, så vi kender en stor del af området. Sidst vi var af sted ville jeg gerne have haft at vi overnattede så vi kunne se Taj Mahal. Det ville jeg godt se igen - men det var der ikke stemning for, for de andre havde været der 2-3 gange før..."

Derimod har den enlige forsørger ikke så stor indflydelse på planlægningen af ferien, hvis rejsen er betalt af f.eks. et andet familiemedlem. (Det skal også siges at det ofte ikke er nødvendigt at deltage i planlægningen, når rejsen er en gave, fordi kriterierne for rejsen på forhånd er definerede.) En del af de interviewede kom som sagt af sted på ferie flere gange end de ellers selv ville have haft råd til, fordi de var heldige at have familie, der gerne ville give en ferie.

"I sommer var vi stort set hele familien af sted. Forældrene havde lejet et hus og havde spinket til en familietur og de gav mad - vi skulle bare selv sørge for transporten derop" [...] "Vi har en stor familie, så det er mere hvor der er store huse vi kan leje i sommerferien og hvornår det er. Så måtte vi lave et kort over- hvornår kan vi og fælles og så måtte vi gå efter de huse der var. Så det var på deres initiativ og husets størrelse bestemte hvor det skulle være."

Ekspartnerens indflydelse, børnenes samt andre familiemedlemmers indflydelse på planlægning af ferien er blevet diskuteret, men hvornår går enlige forsørgere egentlig i gang med at planlægge deres ferie helt konkret og er der forskellige ting, der gør sig gældende alt afhængig af destinationen? Er enlige forsørgere gode til at planlægge lang tid i forvejen eller kan de være så impulsive som alle andre?

Det, som de fleste af de interviewede gav udtryk for var at weekendture inden for og tæt på Danmarks grænse ikke krævede den store planlægning, men at længere rejser krævede mest planlægning. Dette af hensyn til flere faktorer. For det første skal man være hurtigt ude for at få den bedste pris på rejsen (value for money), for det andet er det rart at have noget at vælge imellem, og for det tredje er det rart at kunne spare op i god tid. Idéen til en rejse kan opstå 1½ år i forvejen og selve bookingen bliver som regel også foretaget i god tid ca. 3-6 måneder før. Mange booker sommerferie om vinteren, og skiferien bookes ofte i sommerhalvåret, da det påpeges at det er irriterende ikke at kunne få den rigtige pris.

"Pariser turen blev booket to måneder før. Vi bestilte billetter til Canada for 1½ måned siden (primo januar), vi

skal af sted de sidste to uger i juli. [...] De store ting vil jeg gerne have på plads og netop det her med at skulle så langt væk vil jeg ikke stå i sidste øjeblik og bruge 40.000 kr. på billetter når du kan få dem til det halve, hvis du planlægger i god tid."

Men weekendpakker er ofte pakker, hvor folk slår til med det samme. Dvs. der kommer et godt tilbud ind af døren der er tidsbegrænset, som bliver nuppet med det samme, hvis tiden og pengene er til det. Det samme gælder for afbudstrejser, hvor der ikke er så megen planlægning udover at koordinere med job og børnenes skole, hvis de er i den alder. Vejret er i blandt også en faktor mht. planlægning, hvor der ofte er ønske om - både fra forældrenes side samt børnene - at kunne bade og boltre sig i vandet og nyde sommervarmen. Hvis vejrudsigten står til regn i ferieugen, så kan beslutninger om at tage sydpå træffes meget hurtigt - og det bliver de.

Som svar på de indledende spørgsmål i dette afsnit er det ikke nemt at sætte fingeren på noget, der er synderligt anderledes end det andre gør i forbindelse med planlægning af ferien. Det er korrekt at der måske er flere parter som enlige forsørgere skal koordinere med, men de interviewede affundet sig med og udtrykte ingen bekymring over det, men forklarede at sådan var det. Selve bookingen bliver mere eller mindre foretaget som andre gør det, men der hvor enlige forsørgere måske gør sig flere overvejelser er i forbindelse med rejsefæller og tryghed. Det er rart at have en ekstra voksen med, og ferier med resten af familien eller bekendte bliver planlagt i fællesskab.

Krav til produktet

Som det sidste tema i denne rapport skal nye familiers krav til ferieproduktet undersøges nærmere. Har enlige forsørgere andre krav til ferieproduktet, er der nogle services de sætter pris på og hvordan ville de selv sammensætte en pakkerejse, hvis de fik mulighed for det? Det, der fremgår af de foregående afsnit er at enlige forsørgere sætter pris på en rejsefælle. Men hvad så når de f.eks. rejser alene med børnene? Er der så andre ting, som gør sig gældende? Hvad forventer nye familier af et ferieprodukt?

En af de første ting, der blev nævnt, var at produktet skulle stå mål med prisen. Det var et krav. Udbyderne af rejsen skal holde hvad de lover i markedsføringen. Det er en dyr omgang at tage sine børn med på ferie, og hvis børnene koster lige så meget som den enlige forsørger skal det hele være i orden.

"Jo altså, selvfølgelig har jeg så, det skal man have... det skal være i orden, det jeg køber. De skal holde det, de lover. For mange år siden var jeg ude at rejse med et rejsebureau der lovede guld og grønne skove, hvor vi blev læsset af ved et eller andet baggårdshotel og udsigten var ud til de seks andre hoteller, der lå plantet rundt om os på Kos. De havde havudsigt stod der... så skulle du da gå op på taget, hvis du skulle se noget som helst, for du kunne ikke se noget ud af vores vindue pga. det andet hotel. Så skal de bare skrive det - det er pisse billigt - det er et baggårdshotel - hotellet er i orden og der er varmt vand. Så

er jeg ikke i tvivl om at vi godt kunne have taget det alligevel. Men jeg gider bare ikke komme ned og få en fornemmelse af, at jeg er blevet snydt."

"Jeg er af den holdning at du får hvad du betaler for og hvis jeg tager toget og betaler for business class så har jeg også nogle forventninger til, hvad der hører sig til. Nu har vi rejst så meget med de muligheder der er i Danmark, så jeg ved, hvad jeg kan forvente at få for den pris. Ingen tvivl om at jo mere jeg betaler for et produkt jo højere krav jeg stiller til at produktet er i orden."

Med andre ord, hvis man på forhånd ved, at det er et lavpris produkt, så er forventningerne tilsvarende, men hvis man køber sig til ekstra services eller betaler lidt mere, skal ydelserne også være der. Når der blev diskuteret krav blev der også diskuteret standard, specielt i forbindelse med hotelværelser. De fleste svarede at et krav var en god standard, men når der så blev spurgt ind til hvad 'god standard' betød, var svaret at der som minimum skulle være rent og pænt på værelserne og en god seng at sove i. Mht. værelsesfaciliteterne var der generelt ikke det store - dog nævnte et par stykker at det var rart med et køleskab på værelset, således at det ikke var påkrævet at spise ude, hver eneste dag. Andre var lidt over i den anden grøft og mente at feriekrav også var lige med lidt luksus, såsom at spise ude, og derfor var netop et køleskab overflødigt.

"Have det serveret - jeg gider ikke stå og lave mad som jeg gør hver dag. Jeg er jo rigtig alene, har ikke en uge hvor han er ved sin far. Det hele går op i praktiske ting til hverdag. Så når jeg er på ferie skal andre lave maden."

Men kravene var generelt ikke særligt store i forbindelse med hotelværelset, og begrundelsen for det var at de ikke tilbragte særlig megen tid i værelset på en udlandsrejse.

Der var to der påpegede, at man ikke kunne forvente den samme standard, som hjemme i Danmark. Begge var meget berejste; den ene påpegede at man bare måtte leve med at der ikke altid var vand i vandhanen (Spanien). Den anden påpegede, at han var vant til at kakerlakker kom ud af vandhanen i Indien. Begge mente, at det var en del af oplevelsen, at det netop var det der gjorde, at man var glad for at bo i Danmark. Fælles for alle deltagerne var at de var enige om de krav de kunne stille til et produkt og hvilke forventninger de måtte have i forbindelse med rejsen.

I forlængelse af diskussionen omkring krav blev de interviewede spurgt om de gerne ville have særbehandling. Fælles for alle deltagerne var at de synes, at det var et underligt spørgsmål og at de helst ikke ville opfattes som værende besværlige på nogen måde.

"Nej - det kommer an på hvad du mener med særbehandling. Jeg vil gerne have, når man kommer på en campingplads, at man accepterer at jeg har børn i den alder, men jeg vil ikke have særbehandling som sådan. Det er fint nok at det koster penge at have børn med, men det ville være rart, hvis det kun kostede halvdelen, nå barnet ikke er så stort. Det generer

mig ikke. Jeg kan ikke se, hvorfor jeg skulle have særbehandling, bare fordi jeg har en knægt med."

Igen begyndte diskussionen at kredse om prisen - at den skal stå mål med produktet. De interviewede forventede særbehandling, hvis de havde betalt for det. Køber man et første klasses produkt skal det være et første klasses produkt. Hvis man bruger ekstra penge på en service såsom 'unaccompanied minor', som en enkel deltager gjorde, skal det også være godt og forælderen skal føle sig tryk. Nogle enkelte valgte lavprisselskaber fra - da de ville have sikkerhed for at selskabet stadigvæk eksisterede, når de skulle ud at rejse. Det var således deres krav. De ville ikke risikere at blive sat af eller at selskabet gik konkurs mv., specielt når børnene var med. Så på de længere ture var det vigtigt at have et godt flyselskab og ville også godt betale mere for det.

Men selvom deltagerne svarede nej til særbehandling var der et lille irritationsmoment. Hvordan kan det være at hoteller er så dårlige til at sætte en ekstra seng ind på hotelværelset således at tre mennesker (én voksen og to børn) kan sove i samme værelse? Hvorfor skulle man betale for to værelser, når man kun var tre? Så i den forstand følte de interviewede ikke altid at priserne var 'enlig forsørger venlige'. Det samme gjaldt rabatterne på charterrejserne, hvor man som sagt skulle være to voksne for at få rabat på børnene.

Der var andre ting som deltagerne nævnte, ting som kunne gøre rejsen eller ferien nemmere, men som ikke blev udtrykt som krav. At man f.eks. kunne få klapstolen med ud til flyveren i Kastrup Lufthavn, lettede transporten af børnene betydeligt og det var rart. En anden nævnte, at det ville være rart med nogen til at slæbe bagagen, i særdeleshed når børnene var meget små. At der var aktiviteter til børnene var som nævnt også vigtigt, og et krav i forælderenes øjne var derfor også at hotellet var børnevenligt. En nævnte også at det ville være rart at en bil eller cykel blev stillet til rådighed.

"Man kunne forestille sig, at man kunne stille bil til rådighed for os uden bil men med kørekort. På den måde at man er et sted, og der er altid så besværligt... det ville være rart med en bil eller nogen cykler, så man kunne komme rundt."

Der blev også spurgt om det ville være rart med en babysitter til børnene på selve destinationen. Det blev der svaret ja til, men de interviewede var usikre på hvorvidt de ville anvende sig af det tilbud alligevel. Det at overlade sine børn til en vildt fremmed følte de sig ikke helt trygge ved, og nogle deltagere begrundede fravalget af en babysitter med at de ikke havde børnene særligt ofte, så de tog på ferie for at være sammen med deres børn.

Ovenstående form for særbehandling og services blev udtrykt som værende hyggeligt - 'det ville være rart hvis det kunne lade sig gøre', men de blev ikke udformet som et krav. De interviewede var næsten alle meget berejste, og hvis de ikke p.t. kom af sted så ofte var ikke ensbetydende med at de

aldrig havde rejst. Kravet til ferien var således at de fik, hvad de betalte for og at der var plads til afslapning under opholdet. Der skulle være aktiviteter til børnene, men ferien skulle ikke planlægges så stramt at der ikke var plads til impulsive ture. Det var mere, at der var mulighed for at lave nogle ting, hvis man havde lyst. Nedenstående citat er en meget god opsummering på deltagernes holdning.

"Det væsentlige er at det gear, der bliver kørt herhjemme, det bliver droslet fire trin ned. For så er der ingen grund til at tage på ferie. Men hvor det hele er skemalagt, det gider jeg ikke. Så kan jeg lige så godt være herhjemme. Det skal være afslappende. Vi når det vi når."

Men når man gik de interviewede lidt på klingen mht. pakketilbud til deres målgruppe, på trods at kravene ikke var så høje, var der flere der kommenterede at det ville være en god ide. Dog vidste en del ikke, hvad den skulle bestå af, udover at der skulle være gode børnerabatter. (Der var sågar nogle enkelte deltagere, der ikke mente at man kunne skrue en pakke sammen til enlige forsørgere, da flypriserne i forvejen var så lave. En anden bemærkede, at på de rejser, hvor man som enlig voksen kunne få rabat til begge sine børn, var flyprisen tilsvarende højere - så man kunne lige så godt købe fra et lavprisselskab og betale fuldpris.)

"Men skulle det være en helt færdig pakke... så skulle det være med nogle gode aktiviteter. Og med nogle ordentlige rabatter, hvor det kan svare sig med entrépriserne og det der. Ellers kan det være lige meget, at det hele er klaret hjemmefra."

Når pakkerejser til nye familier blev diskuteret faldt diskussionen ofte hen på et sted de havde været, og som de havde været glade for.

"Altså jeg står af, hvis der både er bodygym, salsabørnedisco og eftermiddagsudflugter på samme dag. Det bliver for meget. Hvis jeg skulle vælge? Det mest fantastiske var sådan noget som da vi var på Tasos. Der var ro og alligevel børnefamilier. Det var lige ned til vandet, helt fantastisk, og så med nogen små legepladser, cykler de kunne drøne rundt på. Noget karnevalsagtigt i byen. Nogen dyr. Det var fint - det dér med boom, boom, boom, og disco og larm - altså så ryger ferien for mig."

Som svar på de indledende spørgsmål i dette afsnit skal det siges at enlige forsørgeres krav til rejsen egentlig ikke er så høje. Som sagt skal produktet stå mål med prisen og standarden skal være god. Der er services, som enlige forsørgere godt kunne tænke sig, men de blev aldrig udtrykt som krav. Ferien skal være lig med afslapning og en ferie, hvor alt er skemalagt fra morgen til aften falder ikke i god jord hos de enlige forsørgere. Det, det handler om er at få et 'break' fra hverdagen, at komme lidt væk fra dagligdagsrutinerne. I forbindelse med særbehandling og pakkerejser var det væsentlige gode børnerabatter og nogle aktiviteter, som kunne vælges til og fra.

Bedsteforældre

Som en del af 'nye familier' begrebet, er bedsteforældre som rejser sammen med børn og børnebørn også taget med. Der er også trends i forbindelse med bedsteforældre, der har ændret sig. Vi lever længere og pga. af gode økonomiske forhold, har vi bl.a. et pensionssystem til rådighed, der giver mulighed for og frihed til at bruge penge på fritidsaktiviteter såsom rejser i den sene alder, hvis helbredet er til det. Mange senior borgere har også haft mulighed for at spare op til pensionisttilværelsen ved siden af pensionen, dvs. at der er lidt på kistebunden. Spørgsmålet er så, om der falder noget af til børnene og børnebørnene i form af rejser og ferier - hjælper bedsteforældrene til? Det belyser denne undersøgelse også meget kort.

Som svar på det indledende spørgsmål skal det siges at børnebørnene tilgodeses i form af ferier med bedsteforældrene, men at ferierne som udgangspunkt virker mere stille og rolige end de ferier børnene holder med deres forældre. Bedsteforældrene er i det hele taget mere afslappede i forhold til børnene end forældrene er. Da de blev spurgt om der var fokus på oplevelser, svarede bedsteforældrene ja - at der skulle være aktiviteter, men at man ikke behøvede at fare rundt hele tiden. Børnene skulle ikke stimuleres hele tiden - det skulle ikke være et stort pædagogisk projekt, som en enkel bedsteforælder bemærkede. Det var sundt at kede sig lidt.

At lave dagligdagsting sammen var også sjovt og ligeledes kunne det være ting, som forældrene enten ikke havde tid til eller som de ikke selv gad lave. En deltager nævnte f.eks. flitsbuer. Der blev derfor taget højde for børnenes ønsker, men børnene deltog ikke i planlægning af ferien. Når bedsteforældre planlægger deres ferie eller rejse, begynder de i god tid - sikkert også fordi det skal koordineres med forældrene.

Informationssøgningsmønsteret er anderledes i forhold til forældrene, hvor bedsteforældrene er mere tilbøjelige til at tage papir materiale i brug end forældrene, og de nævner rejsebeskrivelse (bøger), aviser, brochurer, og de lytter også til vennernes oplevelser. Én gik således ned på biblioteket for at finde materiale om Rhodos og bemærkede at den halve rejse var at undersøge.

Når der bliver spurgt om der skulle tages specielle hensyn, blev der svaret nej men at ferien skulle være på børnenes præmisser - dog var der grænser for hvor meget bedsteforældrene kunne fysisk. Da der blev spurgt om der skulle være specielle tilbud til bedsteforældrene og børnene, blev der svaret at de var et godt publikum at få fat i og at mange bedsteforældre kunne lide at have børnebørnene med. Der blev foreslået et feriecenter, hvor der var noget for alle aldersgrupper. En bedsteforælder pointerede, at han og hans kone maksimum kunne have deres børnebørn på besøg i en uge, da det kun var forældrene, 'der duede' i en længere periode, dvs. at børnene savnede deres forældre.

Det er påfaldende hvor meget bedsteforældrene gerne vil hjælpe til med børnebørnene. Børnebørnene elsker den ro, der er ved bedsteforældrene og forældrene synes det er dejligt at få lidt tid til dem selv i en weekend eller en uges tid. Svarene fra de enlige forsørgere og bedsteforældrene stemmer overens i den forstand at bedsteforældrene forklarede at de kunne lide at have børnebørnene med på ferie, og forældrene havde i mange tilfælde forklaret at de var blevet inviteret på ferie af deres forældre. Der er grænser for hvor meget bedsteforældre kan, men ferien bliver alligevel holdt på børnebørnenes præmisser. Bedsteforældrene mente selv at de var et godt publikum at få fat i så tilbud til bedsteforældre/børnebørn virker som en god idé, dog kunne de ikke komme i tanker om specielle hensyn, der skulle tages.

Konklusion

Det skal siges at enlige forsørgere ikke kan skæres over en kam. Enlige forsørgere kan deles op i underkategorier såsom f.eks. enlige forsørgere i job, og enlige forsørgere på overførselsindkomst. Den sidstnævnte gruppe er ikke med i denne undersøgelse, men det kunne være interessant at belyse emnet på et senere tidspunkt. Der er også dem, som klarer sig ganske godt, på trods af at der ikke er en dobbelt indkomst til rådighed. Dvs. at enlige forsørgere - kvinder som mænd - i princippet har god mulighed for at tage på ferie og at de gør det! De interviewede kommer af sted mindst én gang om året i mindst en uge, og i flere tilfælde flere gange og på dyre ferieformer såsom skiferie.

Folk holder af deres biler, og det gælder også nye familier. Dem som havde egen bil foretrak at køre bil i og tæt på Danmarks grænser når de skulle på ferie. Dvs. at køre-selv ferier er meget populære da det virker som en billig ferieform og da bilen giver familien frihed til at komme rundt. De interviewede som ikke havde bil, kunne sagtens finde på at låne sig til en bil, men hvis det ikke kunne lade sig gøre brugte de offentlig transport. Når nye familier skal til udlandet er fly det foretrukne transportmiddel, hvilket både gælder dem med og uden bil. De interviewede gav alle udtryk for at de skulle tænke på pengepungen, men at de virkelig skulle være i pengenød for at tage bussen til udlandet. Bare tanken om at sidde i en bus i 24 timer sammen med børnene gav de interviewede kuldegysninger. Overraskelsen her at der ikke altid bliver taget højde for prisen, eller rettere sagt at fordele og ulemper bliver vejet op når det bedste transportmiddel skal findes. At tage flyet er lig med hurtig og effektiv transport, mindre spildtid og komfort på rejsen.

I forbindelse med markedsføring var de interviewede næsten alle enige om at det var rart at have nogen at snakke med på ferien. Men når de blev spurgt om markedsføringen skulle målrettes deres målgruppe blev de ikke glade ved tanken. Enten fordi de mente at markedsføringen allerede var målrettet deres gruppe - de var jo stadigvæk en kernefamilie - eller også fordi at en direkte markedsføring ville bære præg af en 'dating-service'. Dog var forældrene meget optagede af at der var aktiviteter til børnene på ferien, hvorfor en aktivitetsbaseret markedsføring var i orden.

Som forklaret i de tidligere afsnit er en del enlige forsørgere heldige at have familie, der betaler for en rejse for enten hele familien eller for børnebørnene. Familien spiller også ind mht. planlægning; kalenderen anvendes flittigt når den enlige forsørger skal på ferie enten alene eller med børnene og har den enlige forsørger rejsefæller, bliver beslutninger truffet i fællesskab for det meste. Det at have en rejsefælle er vigtigt for mange nye familier. Det er mindre stressende at have en voksen rejsefælle med, og er en charterferie planlagt er der chancer for at få adgang til rabatter, som ellers ikke ville have været muligt. Skal nye familier ud på en længere rejse kan planlægningsstadiet gå i gang op til 1½ år før selve rejsen. Flyselskabernes priser bliver sammenlignet og det er nemmere at få det rette tilbud

til den rette pris. Det giver også den enlige forsørger mulighed for at spare op i god tid. Rent planlægningsmæssigt er der ikke så meget man kan sætte fingeren på, udover at enlige forsørgere skal bruge lidt mere tid på at koordinere ferien end andre. Der er ting som skal op i en højere enhed såsom børnenes ferie med ekspartneren, skolekalenderen, rejsefælle, job mv.

De krav som nye familier stiller til ferien er ikke meget forskellige fra alle andres. Der blev gentaget gang på gang at produktet skulle stå mål med prisen, og at de ikke forventede særbehandling med mindre de havde betalt for det. Danske mænd og kvinder er i det hele taget meget berejste og ved, hvad de kan forvente herhjemme og i udlandet. De er heller ikke blege for at klage, hvis de føler de er blevet snydt. Det eneste egentlige kritikpunkt var at de ikke kunne få adgang til de berømte rabatter som to voksne og to børn kunne, og følte sig i blandt uretfærdigt behandlet. En pakkelsejning til nye familier skulle således indeholde gode rabatter. Men det skal huskes at enlige forsørgere ynder at have en rejsefælle med, så om en pakkelsejning for en voksen og en eller to børn er vejen frem kan diskuteres.

Bedsteforældre ynder at lave ting sammen med deres børnebørn og at tage dem med på ferie. Det stemmer som sagt overens med svarene fra de enlige forsørgere, som fortalte at deres forældre havde betalt for et sommerhus eller en ferie i udlandet. Bedsteforældrene mente selv at de var et godt publikum at få fat i, men ville ikke have særbehandling som sådan og opstillede ikke krav. Som det eneste svarede de, at der var grænser for hvad de kunne klare rent fysisk og at de ikke havde lyst til at storme rundt hele tiden. Det eneste punkt, hvor man kunne se at de var anderledes end nutidens forælder generation, var at informationssøgningen var anderledes - der blev lagt mere vægt på rejsebeskrivelse og papirmateriale generelt.

Som en konkluderende bemærkning er nye familiers rejsevaner ikke iøjnefaldende anderledes end alle andres. Det er ikke kun enlige forsørgere, der tænker på pengepungen når de skal på ferie - det er her en påstand at de fleste tænker på hvad de har til rådighed. Rejsehypigheden er god i betragtning af den manglende dobbelt indkomst og de er temmelig berejste, selv om de ikke selv synes at de kommer af sted særlig ofte. Der er dog et punkt, hvor de adskiller sig fra andre og det er det planlægningsmæssige, hvor der skal tages højde for flere faktorer. Men der blev aldrig udtrykt irritation over det. Så friheden til at tage af sted lige præcis når de har lyst mangler, men det er dog ikke så slemt at der aldrig sker noget impulsivt såsom weekendture og afbudsrejser. Nye familier har fornuftige krav til rejseopholdet, som først og fremmest er at kunne slappe af. Dernæst skal standarden være god, dog forventer de ingen særbehandling. Der er plads til pakkelsejninger til f.eks. en voksen og to børn, men markedsføringen skal være diskret eller også skal der fokuseres på børnene.

Bilag 1. Fremgangsmåde & Metode

I dette afsnit vil fremgangsmåden i forbindelse med undersøgelsen om nye familiers rejsevaner blive diskuteret. Efter fremgangsmåden kommer der en kort metode diskussion som påpeger fordele og ulemper ved både fokusgrupper og dybdeinterviews.

Fremgangsmåde

Til undersøgelsens formål skulle der have været afholdt tre fokusgruppeinterviews med henholdsvis enlige fædre, enlige mødre, og bedsteforældre, der rejser med deres børnebørn. Institut for Konjunktur- Analyse (IFKA) fik til opgave at rekruttere deltagere, og fokusgrupperne skulle afholdes i et af IFKAs mødelokaler, med en moderator fra CRT og en assistent. Pga. uforudsete omstændigheder var det kun fokusgruppen med bedsteforældrene, der kunne afholdes som en egentlig fokusgruppe. Det gennemførte fokusgruppe interview blev optaget på video, hvor en skærm var blevet sat op i et andet lokale, således at assistenten kunne følge med i diskussionen og tage noter uden at forstyrre gruppen. Moderatoren styrede samtalen blidt og diskussionen varede ca. 2 timer. Der er blevet lavet et referat af diskussionen, men optagelsen er ikke blevet transkriberet.

Fokusgruppen med de enlige fædre blev desværre helt aflyst pga. afbud, og derudover var der kun to fremmødte til fokusgruppen, der omhandlede enlige mødres rejsevaner. Interviewet med de to kvinder blev gennemført alligevel, men moderatoren skønnede at deres udsagn var så exceptionelle at flere interviews måtte gennemføres. På baggrund af det ikke-eksisterende datagrundlag for enlige fædre, og på baggrund af det ufuldstændige datagrundlag for enlige mødre, blev en rask beslutning taget - femten dybde hjemmeinterviews skulle gennemføres i stedet for. Til det formål fik IFKA igen opgaven at rekruttere, og det lykkedes dem at rekruttere tretten enlige mødre og to enlige fædre.

Hjemme-interviewene blev alle gennemført i januar og februar 2006 af to medarbejdere fra Center for Regional- og Turismeforskning. Ti interviews blev gennemført i januar, og fem interviews blev gennemført i februar. Alle deltagere i fokusgruppe såvel som i hjemmeinterviews fik tilsendt et gavekort på 200 kr. efterfølgende, som tak for medvirken i interviewet.

Det skal nævnes at en enkelt deltager var i dialyse regelmæssigt, og at hendes kriterier for valg af feriested/destination mv. var 100% afhængig af let og hurtig adgang til et hospital. Så mht. beslutningsprocesser var svarene nærmest prædefinerede. Dog kunne andre udsagn bruges, hvorfor denne respondent indgår i undersøgelsen.

I fokusgruppe såvel som hjemmeinterview introducerede henholdsvis moderatoren og interviewereren sig selv, takkede deltageren for medvirken i interviewet, og forklarede hvad opgaven gik ud på. Der blev også forklaret hvor længe

interviewet ville vare, og at samtalen ville blive båndet med tilladelse, hvilket ingen af deltagerne havde noget imod. Til sidst men ikke mindst blev der forklaret at der ikke var nogen forkerte svar, at alt var af relevans. Mht. de individuelle interviews blev fire af dem optaget på en MP-3 afspiller og elleve blev optaget på en diktafon. Alle individuelle interviews er blevet transkriberet, og deltagernes udsagn er blevet plottet ind under de forskellige overordnede overskrifter og analyseret. (Alle individuelle interviews er vedlagt som bilag i denne rapport).

Som udgangspunkt skulle fokusgruppeinterviewene og de individuelle hjemmeinterviews dække følgende overordnede emneområder:

I. Hvilke ferietyper tager `nye familier` på; hvor mange ferier afholdes; Hvor ofte; Og på hvilke tidspunkter af året foretages de forskellige ferier?

II. Hvordan planlægges ferien, herunder beslutningsprocesserne omkring valg af destination og infokanaler; Hvor søger man informationer og hvornår; Hvor booker man og hvornår; spørgsmål omkring budskaberne og billederne i markeds kommunikationen - skal de målrettes enlige forsørgere; hvem rejser man med og hvilken indflydelse har disse evt. rejsefæller på planlægningen; er der andre rejsefæller udover barnet/børnene, hvordan transporterer man sig til destinationen?

III. Er der særlige krav til produktet herunder hvilke behov findes der relateret til anderledes aktiviteter, priser og faciliteter, pakketilbud, services, tidspunkter, beslutninger, rejsefæller mv.

Metode

Følgende afsnit vil kort diskutere metode i forbindelse med fokusgruppe interviews og mini dybde interviews. Som sagt blev der kun afholdt et fokusgruppeinterview, og da det ikke var muligt at afholde flere fokusgrupper, blev det skønnet at dybdeinterviews var den bedste fremgangsmåde at få de informationer frem, som skulle bruges til undersøgelsen. Dog er det stadigvæk relevant at diskutere fordelene og ulemperne ved henholdsvis fokusgrupper og mini dybde interviews. Som det første bliver kvalitative interviews helt overordnet diskuteret.

Kvalitative interviews

Kvalitative interviews (MacGivern 2006:184-185) handler om at afdække meninger, (beslutnings)processer, adfærd, viden og erfaringer inden for et afgrænset emneområde. Hvordan vægter de forskellige aspekter, og hvilken betydning tildeler de disse ting. Kvalitative interviews er detaljerede og dybdegående `i egne ord` personlige beskrivelser, som belyser et emne og som hjælper interviewerens med at forstå en proces og adfærd. Strukturen er ikke så rigid som i en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse, hvor den personlige kontakt ikke er nødvendig og hvor uddybende spørgsmål ikke kan stilles af interviewerens. Et kvalitativt interview handler derfor også

om at interviewerens lytter koncentreret til hvad der bliver sagt. Derfor kan spørgsmålenes formulering ændres undervejs såvel som rækkefølgen. Det kan f.eks. være at et spørgsmål allerede er blevet besvaret, som følge af et helt andet spørgsmål og at interviewerens gerne vil have det uddybet. For fokusgruppeinterview såvel som for individuelle interview må henholdsvis moderatoren og interviewerens ikke lægge ord i munden på respondenterne. Det er kutyme at stille åbne spørgsmål, der som regel begynder med 'hv' ord - hvordan, hvorfor, hvor, hvorhen, hvor mange, hvilket etc. Lukkede spørgsmål kan respondenterne svare 'ja' eller 'nej' til og bruges tit i kvantitative undersøgelser.

Både fokusgruppeinterview og individuelle dybdeinterviews er kvalitative metoder, og de kan generere forskellige resultater. Næste afsnit forklarer lidt om begge metoder.

Fokusgruppeinterviews

Fokusgruppeinterviews¹ er som sagt en kvalitativ interviewmetode (Morgan:1997:1-18), hvor man lægger vægt på gruppedynamik og udsagn vedrørende et emne eller forskningsfelt, som interviewerens (moderatoren) gerne vil undersøge. Metoden skal i princippet kunne levere data omkring et emne, som ellers ikke ville være tilgængeligt uden samspil i gruppen. Fokusgrupper er 'mundtlig kommunikation' samt adfærd baseret på samspil i gruppen, som er skabt og styret af moderatoren (Morgan:1997:8).

Fokusgruppeinterviews kan bruges som en selvstændig metode, som supplement til en anden metode eller som en slags kombinationsmulighed i situationer, hvor det gælder om at indsamle så meget information som muligt, så hurtigt som muligt. Det blev f.eks. skønnet at denne undersøgelse skulle baseres på fokusgrupper, da det netop ikke er så tidskrævende og besværligt at indsamle data, og da fokusgrupper giver god indsigt i adfærd. Det optimale er at gennemføre 2-3 fokusgrupper på baggrund af de samme kriterier, således at man ikke baserer sit datagrundlag på en enkel gruppes holdning, i det tilfælde at man ikke kombinerer med andre metoder. Der er således blevet gennemført fokusgrupper i Norge og Sverige baseret på de samme kriterier.

Det er kutyme at interviewet bliver optaget enten på videobånd eller diktafon. Hvis deltagerens reaktioner (kropsprog) og gruppens samspil er vigtig at få med i undersøgelsen er videooptagelse en forte.

Individuelle dybdeinterviews

Da det ikke lykkedes at gennemføre tre fokusgrupper i Danmark blev det besluttet at gennemføre dybde interviews hjemme hos respondenterne. Det viste sig nemlig at respondenterne havde svært ved at finde tid til at deltage. Da det var nødvendigt at indsamle mere information omkring specielt enlige forsørgere var dette det bedste valg og interviewet ville ske helt på respondenterens præmisser.

¹ Afsnittet omkring fokusgruppeinterviews kan også findes i Rapporten 'Udvikling af golf på Bornholm', 2005.

Individuelle dybdeinterviews (McGiven 2006: 185-188) kan betegnes som en dialog på to-mandshånd, hvor deltageren eller respondenter er rekrutteret efter undersøgelsens på forhånd definerede kriterier. Formålet er at undersøge et emnefelt i dybden og denne metode er effektiv når f.eks. følsomme emner skal diskuteres, dvs. ting, som deltagere ikke har lyst til at dele med andre i et større forum. Som med fokusgruppeinterview er det kutyme at interviewet bliver optaget, dog kun med en diktafon eller en mp-3 afspiller.

Fordele og ulemper

Fokusgruppeinterviews har den fordel (Morgan:1997:13-16), at man kan observere gruppe interaktion - man behøver ikke at 'nå' frem til en konklusion baseret på individuelle interviews. Derimod har individuelle kvalitative interviews den fordel, at interviewer har større kontrol over samtalen, og at der bliver skabt en større indsigt i forskningsfeltet. Fokusgruppeinterviews er også mindre tidskrævende mht. indsamling af data, men man indsamler måske ikke så meget.

Men der er selvfølgelig begrænsninger i forhold til fokusgruppeinterviews, som moderatoren skal være opmærksom på, fx gruppedynamik. I en gruppe kan deltagerne prøve på at 'imponere' hinanden i stedet for at være mere ærlige, som de kan være i et individuelt forløb. Derfor er det nødvendigt at spørge om fokusgruppeinterviews og individuelle kvalitative interviews producerer den samme data/information. Her kan man så sige, (Morgan:1997:12) at det kan afhænge af konteksten og at individuelle fokusgruppeinterviews kan synliggøre forskellige adfærdsmønstre.

Individuelle interviews bruges (McGiven 2006: 185)

- *når emnet er følsomt*
- *når du har brug for detaljeret information omkring individuelle holdninger og adfærd*
- *når du skal ud over 'den socialt accepterede holdning'*
- *når du skal have information omkring en beslutningsproces*
- *når respondenter er svære at finde*

Gruppe diskussioner bruges når

- *du vil se og høre en vifte af forskellige meninger og holdninger*
- *når du skal fastlægge forskellen imellem folks holdninger*
- *når du ikke har brug for minoritetsholdninger, eller holdninger ikke influeret af gruppen*
- *du vil forstå sociale og kulturelle indflydelser*
- *du skal tænke kreativt/løsninger*

I denne rapport har fokusgruppeinterviews været den primære informationskilde mht. bedsteforældre, der rejser med

børnebørnene, men individuelle mini-dybde interviews har til gengæld været den primære informationskilde i forbindelse med enlige forsørgere. Dog er der ingen konflikt mht. resultater - i forhold til en undersøgelse af rejsevaner af nye familier er selv emnet ikke så følsomt, og svarene fra bedsteforældrene stemmer overens med svarene fra de enlige forsørgere.

Bibliografi

McGiven, Y. (2006) The Practice of Market and Social Research- an introduction, 2nd edition, Prentice Hall: Harlow pp. 184-211

Morgan, D.L.(1997) Focus groups as qualitative research, 2nd edition, Sage Publications, Inc.